

20.12.2007

Dnro 3722/4/05

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Esittelijäneuvos Eero Kallio

SAAMEN KIELEN KÄYTTÄMINEN RANGAISTUSVAATIMUSILMOITUSTA ANNETTAESSA

1

KANTELU

Kantelija arvostelee eduskunnan oikeusasiamiehelle 5.12.2005 osoittamassaan saamenkielisessä kirjoituksessa liikkuvan poliisin partion, Inarin-Utsjoen kihlakunnan ylikonstaapelin A:n sekä rajavartijan B:n menettelyä, kun hän ei saanut palvelua saamen kielellä ylinopeuden vuoksi tapahtuneen pysäyttämisen yhteydessä eikä rangaistusvaatimusilmoituksen laatimisen ja tiedoksi antamisen yhteydessä.

Kantelija katsoo kantelussaan, että liikkuvan poliisin partio oli 21.9.2005 pysäyttänyt hänet ylinopeuden takia, kun hän oli ollut ajamassa Ivalon ja Utsjoen tietä pohjoiseen. Liikkuvan poliisin partioon kuuluneet poliisimiehet olivat uhkailleet häntä. Liikkuvan poliisin partio oli todennut, että mikäli kantelija haluaa saamen kielen käyttämistä asiassa, hän joutuu erikseen matkustamaan 166 kilometrin matkan Utsjoelta Ivaloon, jossa asiakirjat tulkitaan hänelle saameksi. Tällöin kantelija joutuisi maksamaan sakon korkoineen ja asia tulisi hänelle paljon kalliimmaksi. Kantelija kertoo kyllä myöntäneensä poliiseille suomeksi, että hän oli ajanut ylinopeutta. Hän katsoo kantelussaan, että liikkuvan poliisin partio toimi saamen kielilain 12 ja 13 §:n vastaisesti, koska hänelle ei annettu mahdollisuutta hoitaa asiaa saameksi.

Ylikonstaapeli A oli soittanut 15.10.2005 Ivalon poliisiasemalta kantelijalle ja ilmoittanut suomeksi, että kun kantelija haluaa asian hoidettavan vaikeimman kautta, niin he tulevat tulkin kanssa kantelijan luokse. Kun A tuli kantelijan asunnon ovelle, kantelija tiedusteli saameksi: "Mitä asiaa sinulla on?". Tällöin A suuttui ja kysyi kantelijalta suomeksi: "Lähdetkö a utoon vai talutanko", sitten hän jatkoi suomeksi: "Ootappa vähän" ja haki paikalle rajavartija B:n. B sanoi tällöin saameksi: "Lähdetään autosta". Kantelija kertoo kysyneensä tällöin häneltä saameksi, eikö hän osaa paremmin saamea. B sanoi tällöin suomeksi: "Sinä pelleilet, sinä osaat suomea ja ajoit Suomessa ylinopeutta...". Kantelija kertoo ilmoittaneensa tällöin, että hän osaa suomea, mutta että hänellä on oikeus käyttää saamea. Siihen A sanoi suomeksi: "Laki on laki, mutta nyt sinä tulet a utoon".

Autossa oli tulkki, joka luki saameksi jotakin paperia. A kysyi suomeksi: "Myönnätkö?" Tällöin kantelija kertoo sanoneensa, ettei hän tee mitään, ennen kuin paperi on saameksi. Tällöin A totesi, että jos kantelija ei allekirjoita, hän allekirjoittaa paperin ja jos kantelija ei maksa, niin joutuu

maksamaan enemmän. A ei pyytänyt tulkkia tulkkamaan, milloin ja miten sakko tulee maksaa.

Kantelija katsoo, että ylikonstaapeli A ja rajavartija B toimivat saamen kielilain 12 §:n vastaisesti, kun he eivät antaneet hänelle mahdollisuutta käyttää koko ajan saamea asioinnin aikana, vaan rajoittivat kyseisen oikeuden vain autossa tapahtuneeseen keskusteluun. He eivät myöskään antaneet pyynnöstä huolimatta päätöstä tai asiapaperia saameksi.

2

SELVITYS

Sisäasiainministeriö on toimittanut tänne liikkuvan poliisin ylikonstaapeli C:n ja vanhempi konstaapeli D:n selvityksen ja liikkuvan poliisin Rovaniemen yksikön päällikön sekä liikkuvan poliisin johdon lausunnon. Edelleen sisäasiainministeriön poliisiosasto on toimittanut ylikonstaapeli A:n selvityksen ja Inarin-Utsjoen kihlakunnan nimismiehen sekä lääninhallituksen poliisiosaston lausunnon. Lisäksi sisäasiainministeriön poliisiosasto on antanut 4.9.2006 päivätyn oman lausuntonsa.

Rajavartiolaitoksen esikunta on toimittanut tänne vanhempi rajavartija B:n ja Lapin rajavartioston selvitykset sekä antanut oman lausuntonsa.

Koska saamen kielilaissa edellytettyjen palveluiden tarjoamisella on myös yleistä merkitystä, pyysin lausunnonantajilta selvitystä myös siitä, miten nämä palvelut on turvattu ja onko esimerkiksi poliisihallinnon lomakkeita käännetty saameksi. Lapin lääninhallituksen poliisiosasto on toimittanut tänne selvityksen ja lausunnon saamenkielisistä palveluista saamelaisten kotiseutualueella.

Selvitys oheistetaan saamenkielisenä käännöksenä kantelijalle tiedoksi.

3

RATKAISU

3.1

Liikkuvan poliisin partion menettely

Saadun selvityksen mukaan ylikonstaapeli C ja vanhempi konstaapeli D olivat 24.9.2005 pysäyttäneet Inarissa kantelijan kuljettaman pohjoisen suunnasta tulleen pakettiauton tutkalla mitatun ylinopeuden vuoksi. Pysäyttämisen jälkeen C oli puhuttanut kantelijaa suomeksi ja kehottanut häntä tulemaan poliisiautoon rangaistusvaatimuksen tiedoksi antamista varten. Kantelija oli myöntänyt ajaneensa ylinopeutta ja jatkanut keskustelua suomeksi myös poliisiautossa. Kun D oli lukenut rangaistusvaatimusilmoituksesta sakon euromääräistä loppusummaa, kantelija oli ilmoittanut vaativansa, että rangaistusvaatimus annetaan hänelle tiedoksi saamen kielellä. Tätä ennen hän ei ollut maininnut saamen kielestä mitään eikä kielikysymys ollut muutenkaan tullut mistään ilmi. Koska kantelija oli ollut matkalla Ivalon lentoasemalle, C ja D olivat yrittäneet järjestää tiedoksiannon samaksi päiväksi Ivalon poliisiasemalle, joka olisi ollut kantelijan ajoreitin varrella ja

jonne olisi ollut matkaa tapahtumapaikalta noin 70 kilometriä. Koska oli viikonloppu, tulkkia ei ollut saatu poliisiasemalle. Poliisipartio oli tämän jälkeen päästänyt kantelijan jatkamaan matkaansa. Partio ilmoitti kuitenkin kantelijalle, että häneen otetaan tiedoksiannon merkeissä myöhemmin yhteyttä.

Saamelaisella on saamen kielilain 4 §:n mukaan oikeus omassa asiassa tai asiassa, jossa häntä kuullaan, käyttää tässä laissa tarkoitettussa viranomaisessa saamen kieltä. Viranomaisen ei saa rajoittaa tai kieltäytyä toteuttamasta tässä laissa säänneltyjä kielellisiä oikeuksia sillä perusteella, että saamelainen osaa myös muuta kieltä, kuten suomea tai ruotsia. Edellä mainittuja viranomaisia ovat saamen kielilain 2 §:n mukaan muun muassa ne tuomioistuimet ja valtion piiri- ja paikallishallinnon viranomaiset, joiden virka-alueeseen Enontekiön, Inarin, Sodankylän ja Utsjoen kunnat kokonaan tai osittain kuuluvat.

Saamelaisilla on saamen kielilain 12 §:n 1 momentin mukaan oikeus käyttää viranomaisessa asioidessaan valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä. Tämä oikeus hänellä on saamelaiskäräjistä annetun lain 4 §:ssä tarkoitettulla saamelaisten kotiseutualueella, johon kuuluvat Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat sekä Sodankylän kunnassa sijaitsevan Lapin paliskunnan alue. Säännöksen tavoitteena on, että saamelaisten kotiseutualueella saamen- ja suomenkielisellä väestöllä tulisi molemmilla olla todellinen mahdollisuus käyttää omaa kieltään samalla tavoin kuin suomen- ja ruotsinkielisellä väestöllä kaksikielisissä suomen- ja ruotsinkielisissä kunnissa kielilain mukaan (HE 46/2003 s. 36).

Poliisipartion ja kantelijan kertomukset tapahtumista poikkeavat toisistaan. Kantelija kertoo olleensa ajamassa kohti pohjoista. Poliisipartion mukaan kantelija oli tulossa pohjoisen suunnasta. Poliisipartio kiistää kantelijan väitteet uhkailusta. Poliisipartion kertomus tapahtumista on uskottava.

Saadun selvityksen mukaan poliisipartio ei menetellyt lain vastaisesti eikä muutoinkaan virheellisesti, kun se saatuaan tietää kantelijan halun saada asiansa käsitellyksi saamenkielellä, pyrki järjestämään tulkkauksen välittömästi Ivalon poliisiasemalle, jonka ohi kantelija oli ajamassa kohti Ivalon lentoasemaa. Poliisipartio pyrki järjestämään kantelijalle saamenkielen tulkkauksen rangaistus määräysasian hoitamiseksi. Kun tulkkaus ei järjestynyt, D ilmoitti, että Utsjoen poliisi hoitaa myöhemmin tiedoksiannon tulkkia käyttäen.

3.2

Rangaistusvaatimusilmoituksen tiedoksi antaminen

Ylikonstaapeli A kertoo selvityksessään, että hän sai tehtäväkseen liikkuvalla poliisilta antaa tiedoksi kantelijalle liikkuvan poliisin partion ylinopeudesta antaman rangaistusvaatimusilmoituksen. A kertoo soittaneensa kantelijalle ja kertoneensa suomen kielellä, että olisi tulossa antamaan tiedoksi kyseisen rangaistusvaatimuksen. Kantelija vastasi suomen kielellä sen sopivan, mutta että hän haluaisi tiedoksiannon tapahtuvan saamen kielellä. A kutsui tulkiksi kielenkääntäjän ja todistajaksi työvuorossa olleen vanhemman rajavartijan B:n, jonka äiti on saamelainen ja joka ymmärtää ja osaa puhua saamen kieltä.

Kantelijan asunnon ovella A pyysi kantelijaa tulemaan pihalla olevaan poliisiautoon vastaanottamaan tiedoksiannon. Kantelija vastasi jotakin saameksi. Tällöin A pyysi autosta rajavartija B:n tulkkamaan pyynnön kantelijalle. Hetken päästä kantelija tuli autoon keskusteltuaan ensin B:n kanssa.

B kertoo tapahtumista samalla tavoin kuin A ja lisää, että hän pyysi itse opitulla saamen kielellä kantelijaa tulemaan poliisiauton luo. Tällöin kantelija sanoi saamen kielellä halveksuen "etkö osaa paremmin saamen kieltä." B kertoo vastanneensa tällöin suomeksi "älä kehtaa takertua pieniin kielellisiin virheisiin".

Tämän jälkeen kantelija tuli poliisiautoon ja jatkoi toimenpiteitä tulkin kanssa. A kertoo, että tulkki ehti tulkata rangaistusvaatimuksen tiedoksiannosta kohtaan "kiistääkö vai myöntääkö teon", jolloin kantelija yllättäen poistui autosta ja meni asuntoonsa. Lähtiessään hän sanoi jotain saamen kielellä. Tulkki kertoi kantelijan vaatineen tiedoksiannottomakkeen saamenkielisenä, ennen kuin hän jatkaa asian käsittelyä. A:n johtama ryhmä poistui tällöin paikalta ja rangaistusvaatimusilmoitus annettiin aikanaan tiedoksi saamenkielisenä käännöksenä.

Kantelijan kertomus poikkeaa A:n ja B:n kertomuksesta. A kiistää missään vaiheessa uhkailleensa ja toteaa, ettei se ole kuulunut hänen tapoihinsa. B:n kertomus tukee A:n kertomusta. Kantelijan väitteen tueksi ei ole saatavissa näyttöä.

Lisäksi kantelijan väite A:n uhkauksesta, että jos kantelija ei allekirjoita, A allekirjoittaa paperin ja jos kantelija ei maksa, niin joutuu maksamaan enemmän, herättää kysymyksiä, koska rangaistus määräysilmoituksen tiedoksiannon yhteydessä ei edes voi maksaa sakkoa. Ei ole uskottavaa, että A olisi tällaista todennut.

Saamen kielilain 13 §:n mukaan saamelaiselle asianosaiselle on pyynnöstä annettava haastehakemus, tuomio, päätöspöytäkirja tai muu asiakirja saamen kielellä siltä osin kuin asia koskee hänen oikeuttaan, etuaan tai velvollisuuttaan, paitsi jos kysymyksessä on asian ratkaisuun ilmeisesti vaikuttamaton asiakirja. Jos saamelainen asianosainen on käyttänyt kirjallisesti tai suullisesti saamen kieltä ottaessaan yhteyttä asiaa käsittelevään viranomaiseen, on saamenkielinen toimituskirja vastaavassa laajuudessa ja vastaavin edellytyksin annettava ilman, että sitä erikseen pyydetäisiin.

Tässä tapauksessa kysymys oli rangaistusvaatimusilmoituksesta, joka on edellä mainittuihin asiakirjoihin, lähinnä haastehakemukseen rinnastettava asiakirja. Käsitykseni mukaan poliisin olisi tässä tilanteessa ollut syytä varautua siihen, että rangaistusvaatimusilmoitus on käännettynä saamen kielelle, koska kantelija vaati tiedoksiannon suorittamisen saamen kielellä. On luonnollista, että itse tiedoksi annettava asiakirjakin olisi ollut käännetty saameksi. A olisi voinut lisäksi puhelinkeskustelun aikana varmistaa kantelijalta, halusiko hän myös asiakirjat saameksi.

Oikeudesta tulkkaukseen on säädetty saamen kielilain 19 §:ssä seuraavaa: Kun tämän lain nojalla käytetään asian suullisessa käsittelyssä saamen kieltä, on asian käsitteleminen viranomaisessa pyrittävä antamaan saamen kieltä taitavan henkilön hoidettavaksi. Jos viranomaisessa ei ole sellaista saamen kielen taitoista henkilöä, joka voisi käsitellä asiaa, on viranomaisen järjestettävä maksuton tulkkauksen, jolle se itse huolehdi tulkkauksesta.

Saamen kieltä taitava konstaapeli E antoi sittemmin rangaistusvaatimusilmoituksen tiedoksi kantelijalle ja luovutti hänelle siitä saamenkielisen käännöksen. E oli virka-apupyynnön saapumisen ja ensimmäisen tiedoksiantoyrityksen aikaan virkavapaalla, joten hän ei ollut tuolloin käytettävissä tiedoksiannon hoitamiseksi. Asiassa on toimittu saamen kielilain 19 §:n mukaisesti.

Asia ei anna tältä osin aihetta muuhun kuin että saatan tämän käsitykseni saamenkielisen rangaistusvaatimusilmoituksen ennalta kääntämisestä parempana menettelynä sekä liikkuvan poliisin että tiedoksiannon virka-aputoimena hoitaneen A:n tietoon.

3.3

Lopputoteamukset

Esillä olevassa tapauksessa virkamiehet ovat pyrkineet parhaan kykynsä mukaan toteuttamaan kantelijan pyyntöjen mukaisesti hänelle saamelaisten kotiseutualueella kuuluvat saamen kielilain mukaiset palvelut.

Saamen kielilaissa asetettuja tavoitteita ei valitettavasti voida aina täysin toteuttaa. Tämä johtuu usein pitkälti siitä, että saamen kielen taito on virkamiesten keskuudessa vielä vähäistä. Tässäkään tapauksessa saamen kielilain mukaisesta toiminnasta ei ole kieltäytytty, vaan asiat on pyritty hoitamaan niin hyvin kuin se vain on ollut mahdollista.

Pidän saamenkielisten palvelujen tarjoamista tärkeänä. Tärkeää on toisaalta myös se, että virkamiehet eivät kielitaidon puuttumisen takia luovu lainmukaisista virkatoimista, vaikka se voisi eräissä tapauksissa tuntua helpommalta ja joskus jopa tarkoituksenmukaiselta ratkaisulta. Kaikkien osapuolten kannalta on myös tärkeää, että saamen kieltä ei käytetä keinona välttää lainmukaisia seuraamuksia, vaan että saamenkielen käyttämisessä pyritään yhteistyöhön.

Koska saamenkielisten lomakkeiden ja menettelyohjeiden vähäisyys ja puuttuminen on aiheuttanut ongelmia saamelaisten kotiseutualueella, olen tänään sisäasiainministeriölle ja oikeusministeriölle lähettämässäni kirjeessä todennut, että lomakkeiden käännättäminen ja painaminen on valtakunnallisesti ratkaistava kysymys eikä sitä voi jättää kussakin yksittäistapauksessa pelkästään paikallisten viranomaisten hoidettavaksi. Saamenkielisten lomakkeiden ja ohjeiden saatavuus on tärkeä ja olennainen osa saamen kielilain 24 §:ssä tarkoitettua viranomaisten oma-aloitteista saamen kielilain mukaisten oikeuksien toteuttamista.